

*Лисецька Н.М.,
к.е.н., заступник завідувача лабораторії,
Науково-дослідний інститут фінансового права*

АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ЧИННИКА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Анотація. У статті досліджено питання посилення конкурентної боротьби на глобалізованих ринках країн, які намагаються стати успішними гравцями на світовому економічному просторі. Це потребує виваженої стратегії економічного розвитку та застосування ефективних динамічних механізмів утвердження, закріплення своїх стійких позицій на міжнародному ринку. Необхідною умовою для цього є формування в країні потужного конкурентоспроможного середовища, яке базується на інноваційних чинниках і забезпечує прорив на міжнародні ринки високотехнологічної продукції.

Ключові слова: інновації, глобальна конкурентоспроможність, інноваційна інфраструктура, інноваційний процес, інституційний механізм, міжнародне співробітництво, інститути, фінансове стимулювання, економічне зростання, глобалізація.

Постановка проблеми. Питання взаємозв'язку конкурентоспроможності національної економіки та її структурної організації позначена сутнісними парадигмальними змінами у інституційних підходах, необхідністю досягнення адекватного ступеня адаптивності інституційних механізмів реалізації програм формування національного інноваційного чинника, створення якісного інституційно-фінансового інструментарію розвитку інноваційної політики та формування конкурентоспроможних, комерційних форм міжнародного співробітництва. Особливості стратегічного розвитку сучасної держави та необхідність адаптації її економічної моделі до реалій глобалізованого інноваційного середовища обумовлюють високий ступінь впливу значення інноваційного чинника на параметри глобальної конкурентоспроможності держави, активізація якого набуває особливого значення у контексті загострення міжнародної конкурентної боротьби, оскільки на сучасному етапі, за нових реалій основним фактором ефективного соціально-економічного розвитку постають якість та швидкість упровадження гнучкої інноваційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні засади, еволюція та сутність інноваційної діяльності у контексті глобальної конкурентоспроможності знайшли відображення у працях зарубіжних вчених: Кругмана П., Лундвалла Б., Міда Дж., Міля Дж., Нельсона Р., Неша Дж., Портера М., Рейнхарда Дж., Стігліца Дж., Спенса М. Процеси інноваційного розвитку та глобальної конкурентоспроможності досліджували вітчизняні вчені: Білорус О.Г., Будкін В.С., Вергун В.А., Гальчинський А.С., Лук'яненко Д.Г., Макогон Ю.В., Новицький В.Є., Пахомов Ю.М., Пирожков С.І. та ін.

Мета статті. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, присвячених проблематиці глобальної конкурентоспроможності та інноваційного розвитку, залишається низка недостатньо вирішених питань у цій сфері. Зокрема, питання розвитку інноваційного чинника, який є головним акцентом іміджу країни в глобальному конкурентоспроможному про-

сторі, а також є складовою інституційно-інноваційного механізму підвищення міжнародної конкурентоспроможності, що впливає на оптимальний вибір національної інноваційної моделі країни. Цей аспект потребує додаткового дослідження і обумовило мету даного матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі світового розвитку могутність країни визначається насамперед здатністю бути лідером у світовому економічному зростанні, розробляти та впроваджувати нові технології та послуги, що відповідають сучасним потребам, і на цій основі забезпечувати високий рівень добробуту населення за умов глобалізації світогосподарського простору. Головною метою національно-економічного розвитку стає актуалізація процесів підвищення ефективності виробничої структури, розвиток внутрішнього ринку та виробництво експортно-орієнтованої продукції на базі впровадження інноваційних технологій.

Аналізуючи еволюцію визначення концепції конкурентоспроможності, ми можемо констатувати, що у процесі розвитку конкуренція якісно видозмінюється своєю структурою, динамікою, масштабами. Одночасно породжувались якісно нові проблеми економічного розвитку країн у глобальному середовищі, пов'язані з міждержавними, міжцивілізаційними взаємодіями, формувалися умови для світової (глобальної) інтеграції, за якої спеціалізовані економічні суб'єкти могли функціонувати і змагатися у володінні ринками. Тому у революціонізуючій світогосподарській системі виникла потреба акцентувати увагу на дослідженні глобальної конкуренції.

В умовах глобальної конкуренції саме інноваційний чинник визначає парадигму успішного економічного розвитку і забезпечення економічної безпеки держави. Посилення конкурентної боротьби на глобалізованих ринках потребує від усіх країн, які намагаються стати успішними гравцями на світовому економічному просторі, виваженої стратегії економічного розвитку та застосування ефективних динамічних механізмів утвердження, закріплення своїх стійких позицій на міжнародному ринку. Необхідною умовою для цього є формування в країні потужного конкурентоспроможного середовища, яке базується на інноваційних чинниках і забезпечує прорив на міжнародні ринки високотехнологічної продукції.

Кожна держава, яка прагне стати конкурентоспроможною на світовому просторі, намагається підтримувати на високому рівні свій науковий та інноваційний потенціал і демонструвати швидкі темпи нововведень. Інновації виступають матеріальною основою підвищення ефективності виробництва, якості продукції (послуг), зниження витрат і тому є важливою умовою економічного зростання на якісно новій основі. Інноваційний розвиток – це довгострокова перспектива, але на сьогоднішній день країни повинні швидко демонструвати свою готовність до сприйняття новацій та нових технологій. Тому держава, яка прагне бути лідером на світовій арені, повинна готувати основу для інноваційного розвитку, виконуючи наступні завдання:

- вибудувати вектори інноваційного розвитку суспільства в цілому і його соціальних групах, які допомагали б виправляти деформацію ринкових відносин;
- створювати культурні, інноваційно-інформаційні, про-світні й інші центри, які могли б нести необхідну інноваційну інформацію в периферійні райони;
- адаптувати окремі підприємства до систем соціально-е-кономічних взаємин регіонального господарства та будувати чітку регіональну прив'язку інноваційних проектів по галузе-вим стратегіям;
- акумулювати діяльність громадських організацій в області інновацій, розвивати співробітництво із закордонними організаціями;
- створювати інкубатори талантів, оазиси елітного утво-рення, розробляти професійні й освітні стандарти по елітним спеціальностям [1, с. 95];
- вчити своїх громадян, а особливо уряд країн та кадрове управління, від якого залежить економіко-соціальний розвиток, мислити в інноваційному напрямку.

Країни «технологічного ядра» вийшли на передові позиції інноваційного розвитку завдяки створенню особливого інститу-ційного середовища та інноваційної інфраструктури, це насам-перед: прийняття послідовних нормативно-правових актів, які активізують інноваційні процеси та регулюють сферу інтелекту-альної власності, забезпечують розвиток інноваційних структур та стимулюють розвиток трансферу технологій. За допомогою удосконалення інноваційної інфраструктури та нормативно-пра-вової бази створюються національні інноваційні моделі, врахову-ючи особливості та геополітичне становище тієї чи іншої країни.

Кожна країна для покращання іміджу на міжнародному ринку прагне зайняти передові позиції в глобальному конку-рентному просторі. Тому кожен рік складаються рейтинги конкурентоспроможності, які засновані на комбінації загаль-нодоступних статистичних даних і результатів опитування керівників компаній – широке щорічне дослідження, яке про-водиться Всесвітнім економічним форумом спільно з мережею партнерських організацій – провідних дослідницьких інсти-тутів і компаній в країнах, аналізованих у звіті. Цей рейтинг включає 12 позицій конкурентоспроможності, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, що зна-ходяться на різних рівнях економічного розвитку. Цими скла-довими є: «Якість інститутів», «Інфраструктура», «Макроеко-номічна стабільність», «Здоров'я і початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів і послуг», «Ефективність ринку праці», «Розвиненість фінан-сового ринку», «Технологічний рівень», «Розмір внутрішнього ринку», «Конкурентоспроможність компаній» та «Інновацій-ний потенціал». В 2015 р. рейтинг очолила Швейцарія, другу сходинку посідає Сінгапур. Україна цього року посіла 76-е місце зі 144-х країн. При цьому анексія Криму і конфлікт на Донбасі мало вплинули на результати, оскільки до того часу дані вже були зібрані. Однак обидві ці події неодмінно впли-нуть на конкурентоспроможність нашої країни в майбутньому, відзначають експерти. Прогрес щодо України, скоріш за все, був досягнутий за рахунок більш позитивного сприйняття реформування інститутів та ефективності ринків, а також кра-щих результатів в освіті [2].

Жодна з країн, навіть найрозвинутіша, не ставить за мету досягнення ефективної конкуренції по всьому асортименту продукції, яку вона може виробляти. Пріоритет надається лише тим секторам економіки, які мають умови для отримання кон-

курентних переваг на світовому ринку. Тому основна увага у практиці з підвищення конкурентоспроможності повинна при-ділятися забезпеченості факторами економічного зростання, які можуть використовуватися для розвитку галузі і створення конкурентних переваг. Окремі фактори по-різному впливають на створення конкурентних переваг. До того ж вони можуть відрізнятися за характером дії та джерелами відтворення. Із розвитком технологічного прогресу конкурентоспроможність стали визначати фактори вищого рівня, так звані розвинуті – це інноваційна інфраструктура країни, її науковий потенціал, рівень освіти населення, сприйняття інновацій та ін. [3]. На сучасному етапі всеоб'ємної євроінтеграційної спрямованості виникає нагальна потреба для України у виробництві неорди-нарного товару, який би сприйняв європейський ринок і за раху-нок якого Україна почала стабілізувати економічну ситуацію, а це неможливо без розвитку інноваційного чинника, але існує реальна проблема у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу, так як і інших процесів реформування вітчизняної економіки, тому покращання міжнародної співпраці надасть можливість частково вирішити дану проблему.

Зміна інтеграційного вибору на асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) поставила перед реальним сектором еконо-міки України важливу і термінову задачу щодо необхідності модернізації та реструктуризації виробництва. Зауважимо, що модернізація виробництва була необхідною за любого вибору, однак за умов, з одного боку, побудови тісних зв'язків з регіо-нальним технологічним лідером – ЄС та вимушеним розривом економічних відносин з РФ необхідність трансформації еконо-міки постала відносно швидко та надзвичайно гостро. Також, зважаючи на людські, природні та інші ресурси, що доступні в Україні при ефективному проведенні програми реформ та налагодження інноваційної економіки, є можливість на швидке зростання не тільки економіки, але й рівня життя населення [4].

В нашій країні, як вважають фахівці, концепція конкурен-тоспроможності може допомогти сформулювати національну ідею активного впровадження інноваційних підходів до еконо-мічного зростання, як це сталося у Великобританії, Сінгапурі, Малайзії, Естонії. Національна ідея повинна бути актуальною для народу, загальнонаціональною, практичною, здатною до створення стратегії, тактики і впровадження реальних практич-них, інноваційних механізмів. Насамперед цією ідеєю повинен опікуватись уряд держави і поетапно втілювати її у повсяк-денному житті. Тільки тоді можна буде досягти економічного зростання.

Потрібно відмітити, що конкуренція є основою економіч-ного розвитку, але, на думку деяких експертів, для країн зі слаб-кою економікою конкуренція не дає змоги подолати глобальні дисбаланси. Країни зі слабкою економікою у глобальному світі виконують роль сировинного прирідку для розвинених держав, і тому негативні тенденції нарастають, а механізми конкуренції як практично, так і теоретично не дають їх подолати. Таким чином, кожна країна, проаналізувавши власні можливості, має віднайти успішний шлях розвитку та свою нішу у глобальному економічному просторі.

Витрати на інновації є одним з основних джерел комплекс-ної конкурентної потужності сучасної держави в глобальному міжнародному просторі, що відображає здатність країни адап-туватися до сучасних умов, наявності людського та організа-ційного потенціалу, технологічного потенціалу та внутрішньої продуктивності інноваційного процесу, тому їх можна назвати універсальним показником інноваційної діяльності.

На сьогоднішній день частка коштів держбюджету у загальному обсязі інноваційних витрат в Україні не сягає і одного відсотка. Такі обсяги державного фінансування свідчать про відсутність реалізації стратегічного інноваційного шляху розвитку економіки країни. Він можливий лише за значної фінансової підтримки з боку країн ЄС. В цьому аспекті корисним буде участь України у різних європейських інноваційних проектах. Країни ЄС використовують нові фінансові механізми стимулювання інноваційної діяльності, роблячи акцент на розвитку співпраці науковців різних країн. В Європі пряму державну підтримку інноваційному процесу надає низка інституцій, яка створена урядовими спільними рішеннями країн ЄС та ініціює розвиток міжнародної співпраці: Європейський інвестиційний фонд, Європейський інвестиційний банк, проект «Початковий капітал», проект «Євротекс-капітал» [5], а також основними є рамкові програми ЄС з досліджень та інновацій, зокрема, нова програма ЄС «Горизонт-2020», що об'єднала в собі інші європейські програми розвитку інновацій. Ця програма стартувала в 2014 р. з метою зміцнення інноваційної конкурентоспроможності Європи у глобальному вимірі, її економічного зростання та створення нових напрямлень в світових дослідженнях, що об'єднують науковців всього світу. Україна, як практично асоційований член ЄС, отримала можливість скористатися коштами європейських інноваційних програм, зокрема даної програми, і розвивати наукову співпрацю з метою підтримки талановитої молоді щодо проведення передових досліджень найвищого рівня через Європейську дослідницьку раду, пошуку нових та перспективних областей досліджень, також надавати вітчизняним дослідникам можливість навчання та розвитку кар'єри у рамках даної програми [6].

В Україні також існують урядові програми розвитку інновацій, а також науковці нашої країни досягли певних здобутків у багатьох галузях. Серед цих напрямів можна виокремити космічну галузь та літакобудування, бо наша країна має унікальні потенціал та досвід в аерокосмічній галузі – у створенні космічних комплексів, пускових установок та першокласних літаків, хімічній, фармацевтичній та інших галузях. Але в нашій країні існує глобальна проблема в створенні ефективного механізму державного управління. На сучасному етапі провадження ефективних інноваційних інструментів управління під час реформування інституційного вітчизняного механізму було б дуже доречним, і в цьому питанні передовий досвід європейських країн був би дуже корисним для України. Тому розвиток наукової міжнародної співпраці через інноваційні програми є вкрай необхідним. Вітчизняні дослідники повинні проявляти ініціативу через організацію проведення в Україні міжнародних науково-практичних семінарів, круглих столів та курсів підвищення кваліфікації із залучення вітчизняних провідних фахівців. А головне – отримати необхідне правове забезпечення для участі в європейських програмах.

Ефективним інституційним механізмом регулювання міжнародної інноваційної конкурентоспроможності є послідовне законодавче й нормативно-правове забезпечення. Для України дуже важливою є адаптація законодавчої системи до європейських стандартів, це насамперед закони, що регулюють внутрішні економічні відносини й здійснення інноваційної діяльності у різних сферах підприємницької, фінансової, науково-технічної, інформаційної й іншої господарської діяльності; закони, що регламентують повноваження й компетенцію різних органів влади, спрямованих на структурно-функціональне забезпечення інноваційної діяльності; закони, що

передбачають особливості здійснення інноваційної діяльності у вільних економічних зонах, інших територіях з особливим правовим режимом; закони, спрямовані на охорону й захист основних авторських прав, здійснення патентної діяльності; закони, що регулюють зовнішньоекономічні правовідносини й іноземне інвестування. Зазначені вище нормативно-правові закони можуть стати засадами нової, ефективнішої політики держави у сфері розвитку науки, інновацій та плідного міжнародного співробітництва.

Шляхами удосконалення системи регулювання інноваційної сфери є: ефективність законодавчої бази через скорочення посередників при інвестуванні інноваційної сфери та підвищення відповідальності чиновників шляхом контролю витрачання бюджетних фінансів; структурна перебудова економіки за рахунок збільшення частки високотехнологічних галузей, застосування ефективного фінансового інструментарію; посилення співпраці державних підприємств та бізнесу; формування конкурентоспроможних коопераційних форм; моніторинг інноваційної сфери, який дозволить: оцінити реальний стан інноваційної сфери в Україні; виявлення та усунення основних негативних чинників, які потребують державного регулювання для покращення інноваційно-інституційних факторів розвитку міжнародної конкурентоспроможності України. В той же час інституційні інструменти державного регулювання інноваційного середовища включають: розробку державних цільових програм; механізм посилення зацікавленості комерційних банків у збільшенні обсягу інвестицій в інновації, передусім шляхом довготривалого кредитування, стимулювання кооперації науково-дослідних підприємств, навчальних закладів; розвиток малого та середнього бізнесу. Перехід до системи ефективного господарювання об'єктивно вимагає інноваційного мислення, насамперед на державному рівні, яке забезпечить якісне використання основного капіталу, посилить інноваційний процес в основних галузях національної економіки та поліпшить інтеграцію України до глобального конкурентного простору.

На фоні реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а також протидії триваючій російській агресії українське суспільство повинно зосередитися в першу чергу на: боротьбі з корупцією; забезпеченні соціальної справедливості; побудові ефективної системи охорони здоров'я; сприянні гідній праці; забезпеченні доступної освіти для всіх; сприянні інноваційному розвитку; забезпеченні сталого енергопостачання; забезпеченні продовольчої безпеки та охорони навколишнього середовища [7]. Тому сучасне державне регулювання економічних процесів в Україні повинно охоплювати тісну співпрацю всіх гілок влади та створених інноваційно-інституційних структур, бути поетапним, системним процесом, який вирішальним чином буде впливати на позитивну трансформацію економіки, стан її міжнародної конкурентоспроможності.

Висновки. Таким чином, питання розробки та практичної імплікації транзитивними соціумами ефективної державної політики інноваційного чинника в умовах макроекономічної нестабільності набуває особливого значення. На державному рівні має бути створена поетапна стратегія та впроваджені гнучкі інструменти стабілізації сталого розвитку економіки, розроблені національні та регіональні цільові наукові програми, які забезпечать відновлення активного науково-технічного розвитку та підтримку підприємництва в промисловій сфері у введенні конкурентоспроможної боротьби у глобальному просторі. Розробка стратегічних державних програм

інноваційного розвитку, які забезпечать її фінансування та реалізацію, стає важливим елементом механізму забезпечення інноваційно спрямованої економічної політики держави. Активізація пріоритетних напрямків міжнародної співпраці України в інноваційній сфері підвищить імідж нашої держави в глобальному вимірі. На сучасному етапі включення України до міжнародного науково-технічного співробітництва є дуже низьким, а масштаби співпраці не відповідають повною мірою науково-технічному і економічному потенціалу нашої країни. Провідною формою реалізації національного науково-технічного потенціалу, що доводить необхідність переведення співпраці з міжнародною спільнотою, зокрема з ЄС, на шлях взаємовигідного обміну у сфері інноваційного розвитку, є особисті контакти державних інституцій, на яких тримається міжнародне співробітництво. Тому пріоритетним напрямком з боку держави є матеріальне стимулювання творчої праці науковців та розробки спільної державної стратегії в сфері плідного міжнародного співробітництва та конкурентоспроможного кооперування.

Література:

1. Родионова Н.В. Концепция гуманитарного парка как форма развития инновационной деятельности гуманитарного образовательного учреждения / Н.В. Родионова // *Инновации*. – 2008. – № 10(120). – С. 92–98.
2. Всесвітній економічний форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/news/2014/09/03/6873>.
3. Глазьев С.Ю. Новый технологический уклад в современной мировой экономике / С.Ю. Глазьев // *Международная экономика*. – 2010. – № 5. – С. 5–27.
4. Гребенюк О.В. Кузьменко Р.В. Ресурсо-функціональне забезпечення процесів регенерації розвитку національної економіки / О.В. Гребенюк, Р.В. Кузьменко // *Економіка. Управління. Інновації*. – 2015. – Вип. № 1(13). – С. 48–54.
5. Гончарова Н.В. Напрямки розвитку інтеграційних процесів у сфері фінансової підтримки малого підприємництва / Н.В. Гончарова // *Фінанси України*. – 2013. – № 7. – С. 75–83.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fp7-ncp.kiev.ua/assets/Horizont_2020/HORIZON-20201.pdf.
7. Виступ Президента України на Саміті з прийняття Цілей сталого розвитку в рамках Генеральної Асамблеї ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-samiti-z-prijnyattya-cilej-sta-36032>.

Лисецкая Н.Н. Активизация инновационного фактора в условиях глобальной конкурентоспособности

Аннотация. В статье исследован вопрос усиления конкурентной борьбы на глобализированных рынках стран, которые пытаются стать успешными игроками на мировом экономическом пространстве. Это требует взвешенной стратегии экономического развития и применения эффективных динамических механизмов утверждения, закрепления своих устойчивых позиций на международном рынке. Необходимым условием для этого является формирование в стране мощной конкурентоспособной среды, основанной на инновационных факторах и обеспечивающей прорыв на международные рынки высокотехнологичной продукции.

Ключевые слова: инновации, глобальная конкурентоспособность, инновационная инфраструктура, инновационный процесс, институциональный механизм, международное сотрудничество, институты, финансовое стимулирование, экономический рост, глобализация.

Lysetska N.M. Enhancing innovation factor in the global competitiveness

Summary. The author explored the question strengthening competition in globalised markets countries that are trying to become successful players in the world economic. This needs a consolidation strategy of the stable development and the implementation of effective dynamic mechanism in order to ensure sustainable positions on the world market. . The necessary condition for it is the formation of the powerful competitive environment s based on the innovative factors and provides the breakthrough to the international markets of high-tech products.

Keywords: innovation, international competitiveness, innovation infrastructure, innovation process, institutional framework, international cooperation, institutions, financial incentives, economic growth, globalization.